

BAKSPEJLET
TEMA: SOCIALT UDSATTE BØRN
UDGIVET AF DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT (EVA)

Nr. 1
'09

Se børnenes ressourcer i stedet for fejl

15-20 % af børnene i de danske dagtilbud er socialt udsatte – børn som allerede i børnehaven risikerer at blive ekskluderet fra fællesskabet. Dagtilbuddene kan betyde en stor forskel hvis børnene møder voksne som har øje for deres ressourcer frem for deres fejl. EVA har talt med DPU-lektor Bente Jensen som er aktuel med ny forskning i socialt udsatte børns vilkår.

AF EVALUERINGSMEDARBEJDER
SOLVEJ MOSE MAILUND

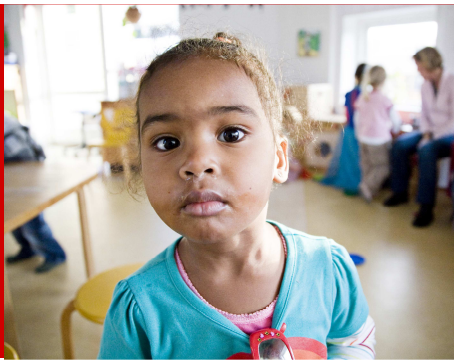
En god start på livet for alle børn uanset ulige socialt udgangspunkt. Det har det danske velfærdssamfund i årtier gerne villet give alle børn, og det projekt kan hjælpes på vej hvis de danske dagtilbud indstiller deres pædagogiske tilgang på at se børnene ud fra en ressourcefokuseret og inkluderende tilgang. Ny forskning viser nemlig at denne form for tidlig indsats har en stor indflydelse på hvor god en start på livet børnene får.

Lektor Bente Jensen fra DPU, Aarhus Universitet, har i en årrække forsket i udsatte børns vilkår i daginstitutioner. Senest har hun været én af hovedskikkelse bag forskningsprojektet "Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge – indsats og effekt (HPA-projektet, 2009)". Projektet fastslår at en særlig og målrettet pædagogisk indsats med et "positivt" syn på de socialt udsatte børn kan fremme deres livschancer. Bente Jensen mener at vi skal se børn som født med potentialer og ressourcer:

"Hvis man anlægger en ressourceorienteret tilgang og ser på relationer og samspil frem for at fremhæve det enkelte barns adfærdsproblemer, vil det kunne gøre en forskel for det udsatte barn", siger Bente Jensen.

"Brian-effekten"

Vi kender dem alle sammen. Oskar der "hænger i gardinerne", Mads der altid er på tværs, og Emilie der er lidt forsagt og mest leger for sig selv. Begrebet udsatte børn dækker over meget, men fælles for disse børn er at de som oftest befinder sig uden for fællesskabet. Det viser sig ved at de ikke mestrer det samme som de fleste af deres jævnaldrende. Måske trives de ikke med åbne rammer og en "løs" struktur, eller de har svært ved at indgå i sociale relationer med de andre børn. Måske har de ikke et alderssvarende sprog, eller de får tit skældud fordi de konstant løber ind i konflikter.

> Se børnenes ressourcer i stedet for fejl

Oftentimes vil der skabes negative forventninger til disse børn – både hos de voksne og hos de øvrige børn. Dette syn på børnene som bærere af fx adfærdsproblemer "smitter", og de stemples som problembørn. Vil vi forebygge negativ social arv, er dette mønster et væsentligt punkt der skal sættes fokus på og ændres, understreger Bente Jensen:

"Den måde vi taler til barnet på, og den måde vi handler på, bliver den måde barnet opfatter sig selv og opbygger selvværd og omvendt. Hvis det udsatte barn mødes med negative forventninger, bliver udsathedens med andre ord selvforstærkende – barnet bliver offer for "Brian-effekten" og ekskluderes fra fællesskabet."

Fejlfindings-tankegangen dominerer

Når ovenstående beskrivelse kan tegne virkeligheden for et socialt udsat barn i Danmark, skyldes det at hele vores system er indrettet efter en fejlfindings-tradition, påpeger Bente Jensen. Selvom udviklingen er ved at vende, er det hendes indtryk at fejlfindingskulturen stadig er ret udbredt i institutioner og kommuner. Denne tradition bygger på et bestemt børne- og udviklingssyn:

"Hvis børn ikke mestrer det samme som andre børn på et bestemt tidspunkt, bliver de let identificeret som børn der mangler noget. Det er det jeg kalder fejl- og mangeltilgangen. Den er ekstremt individorienteret fordi vi ser på om det enkelte barn har udviklet sig, kognitivt og følelsesmæssigt, som vi forventer."

"Dagtilbuddene står i lidt af et dilemma: Hvis pædagogerne ensidigt sætter fokus på problemerne, kan det udsatte barn risikere stigmatisering, og dermed bidrager dagtilbuddet til at fastholde eller forstærke den negative sociale arv. Men hvis man ikke ser barnets særlige behov for støtte, fx sprogligt, får det udsatte barn ikke den støtte det har brug for."

Hent barnet ind i stedet for at hægte det af

Man kan dog godt løse dette dilemma, mener Bente Jensen. I stedet for at fokusere på barnets individuelle

mangler, kan man rette opmærksomheden på de situationer og processer som henholdsvis "hægter barnet af" og "henter det ind". Bente Jensen giver et eksempel på det sidstnævnte fænomen, nemlig at "hente barnet ind" gennem en anerkendende og inkluderende pædagogik fra en børnehave der skulle på krabbe-tur:

"Pædagogen tager de tre børn ved hånden. De skal med bussen sammen med resten af gruppen. Han tænker ikke at disse børn bliver besværlige at have med på turen, for han ved at deres selvopfattelse skabes af den måde han taler til dem på. Hans indstilling er fra starten at han vil sørge for at få dem med og få dem til at føle sig godt tilpas. De fisker, kigger på krabber og snakker om krabber. Han inddrager de udsatte børn i fællesskabet ved at lade dem vise at de kan noget, måske noget de andre børn ikke kan. Fx være mere modige, turde røre ved krabben."

"Pædagogen er bevidst om at han derved finder og skaber disse børns særlige ressourcer sammen med dem. Samtidig skabes ny fælles viden mellem børnene når der arbejdes i et inkluderende læringsmiljø."

Tænk i innovation frem for i fejl

Eksemplet her illustrerer en situation hvor den voksne har en såkaldt innovativ eller forandrende tilgang til de udsatte børn. Den voksne kan også have en "fejlfindingstilgang" til barnet, dvs. at den voksne finder fejl som hun forsøger at kompensere for ved at opfylde børnenes udækkede behov og lære dem det de ikke kan. Bente Jensen har i sin forskning fundet frem til at disse to tilgange, den innovative og den fejlfindende, er de to mest fremherskende i hverdagens dagtilbud:

"Når man ser på udsatte børn som præget af fejl og mangler, kommer ens indsats til at handle om at adfærdsregulere disse børn. Den anden mulighed er innovationstilgangen der indebærer at man ser på børnenes ressourcer og forsøger at udvikle den pædagogiske kontekst og praksis, så den bliver et

> Se børnenes ressourcer i stedet for fejl

ressourcefremmende tilbud for børn – frem for et regulerende tilbud”

Bente Jensen mener at den innovative tilgang har en bedre effekt: ”Det er først og fremmest vigtigt at udsatte børn får chancen for at udvikle deres kompetencer så de kan mestre hverdagen, og at de, i forlængelse af dette, bliver inddraget i børnefællesskabet. Dette er nemlig to sider af samme sag.”

Tre trin mod en innovativ tilgang

Sætter man sig for at ændre sin pædagogiske praksis til en innovativ og anerkendende tilgang med fokus på børns kompetencer og ressourcer frem for deres fejl, er det dog ikke nok at sige ordene:

”Ordene skal omsættes og integreres, ind på rygraden. Det tager tid og kræver at hele personalegruppen er med og arbejder målrettet og systematisk,” siger Bente Jensen som påpeger at det er en tretrinsproces: Først skal man have noget teoretisk viden om hvad der skal til. Dernæst skal man ved hjælp af denne viden og nogle analytiske redskaber analysere og reflektere over sin praksis. Til sidst følger implementeringen hvor refleksionen fører til handling. Men denne proces kommer ikke i gang af sig selv, understreger Bente Jensen:

”Ledelse spiller en stor rolle, og det samme gør viljen til at se på egen praksis. Det lyder så enkelt, men det er svært at vende den her forståelse. De senere år har der dog været skabt stor opmærksomhed omkring den innovative tilgang. Det er glædeligt at se at så mange er begyndt at tale og tænke og ligefrem også handle efter den,” afslutter Bente Jensen.

Definition på ”social arv”

”Social arv” forstås i denne artikel som reproduktion af social ulighed eller chanceulighed, dvs. ulige chancer for at få en uddannelse eller indgå på arbejdsmarkedet der går i arv fra generation til generation. Børn af lavtuddannede forældre eller forældre uden for arbejdsmarkedet antages at have større sandsynlighed for selv at komme til at tilhøre gruppen af lavtuddannede eller grupper uden for arbejdsmarkedet end andre børn.

Bente Jensens råd til at arbejde med den innovative tilgang til udsatte børn

- Opsøg viden og teori om emnet
- Analysér og reflekter over jeres praksis: Find fx eksempler fra jeres egen hverdag, eller brug de analytiske redskaber i redskabsmaterialet fra HPA-projektet (se litteraturlisten).
- Sæt mål for forandringsprocesser og lav en konkret handleplan. Sæt ord på de situationer hvor I kan se at de udsatte børn ekskluderes af fællesskabet: I hvilke situationer og hvordan kan I gå anderledes til værks. Vær systematiske og målrettede. Eksperimenter og lær af jeres fejl (find inspiration i HPA-projektet til hvordan I sætter mål, delmål og fører dem ud i livet).
- Lederen skal gå forrest for at lede og systematisere processen. Alle medarbejdere skal være med – og være åbne over for at se kritisk på deres pædagogiske praksis.

> [Se børnenes ressourcer i stedet for fejl](#)

HER KAN DU LÆSE MERE

Kan daginstitutioner gøre en forskel? En undersøgelse af daginstitutioner og social arv. Af Bente Jensen, København: Socialforskningsinstituttet, 2005.

Kan daginstitutioner gøre en forskel – erfaringer fra empirisk forskning og perspektiver for fremtiden. I Niels Plougs antologi: "Social arv → social ulighed". København: Hans Reitzels Forlag, 2007.

Effekter af indsatser for socialt udsatte børn i daginstitutioner – HPA-projektet. Af Bente Jensen, Anders Holm, Peter Allerup og Anna Kragh. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 2009.
www.dpu/hpa

HPA-kvalifikationsmappen. Af Bente Jensen, Jakob Haarh-Pedersen & Søren Langager, København Dafolo (udkommer 1. september 2009)